

Stockholm den 5 mars 2008

Justitieminister
Beatrice Ask
Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Timkostnadsnormen och frågor för framtiden

Advokatsamfundet kan konstatera att tillväxten av advokater inom humanjuridikens område är i stort sett obefintlig. Detta väcker en rad frågor av övergripande natur för framtiden.

Sveriges advokatsamfund har sedan den nuvarande timkostnadsnormen infördes tillskrivit regeringen och Justitiedepartementet vid en mängd olika tillfällen och riktat kritik mot normen. Justitieminister Beatrice Ask har med hänvisning till dessa skrivelser framfört önskemål om att Advokatsamfundet skall utveckla de frågor som rör tendenserna och förutsättningarna för tillväxten av advokater inom humanjuridikens område.

Inledningsvis under punkten 1 önskar Advokatsamfundet ännu en gång ge en bakgrund till samfundets åsikter om timkostnadsnormen. De av justitieministern efterfrågade uppgifterna behandlas under punkten 2. Advokatsamfundets slutsatser sammanfattas under punkten 3.

1. Den nuvarande timkostnadsnormen

1.1 Grunderna för beräkningen

Det kan konstateras att timkostnadsnormen utgår från att en advokat arbetar 1 600 timmar per år och att advokaten kan debitera 72,5 procent av denna tid. Detta innebär att en advokats årliga omsättning baserad på timkostnadsnormen för 2008 uppgår till totalt 1 253 960 kr exklusive moms. Av timkostnadsnormen avser 39 procent lönekostnader för jurister. Detta medför en årsinkomst på 489 044 kr, vilket motsvarar en månadslön på 40 753 kr.

Advokatsamfundet anser att det utrymme som kan avsättas till lön för de advokater som är verksamma inom timkostnadsnormens område i vart fall måste motsvara vad andra likvärdiga aktörer i rättsprocessen tjänar. Med den nuvarande beräkningsmodellen måste underlaget höjas med cirka 20 procent för att nå upp till lägsta rådmanslön.

Under flera år har Advokatsamfundet genomfört Temo-undersökningar om advokatkåren och dess verksamhet. Även Domstolsverket har genomfört en uppföljning av metoden för beräkning av timkostnadsnorm (DV-rapport 2006:1).

Resultaten av de genomförda undersökningarna visar samstämmigt att beräkningen av timkostnadsnormen i flera avseenden vilar på felaktiga grunder. Av utredningarna framgår att timkostnadsnormen utgår från en lägre kostnadsnivå än de verkliga kostnader som resultaten av de genomförda undersökningarna påvisar. Resultaten av de genomförda undersökningarna visar även att medelvärdet för andelen debiterbar tid är cirka 65 procent i stället för de 72,5 procent som normen utgår ifrån. Sammantaget medför enbart dessa felaktigheter att den nuvarande timkostnadsnormen är i vart fall 300 kronor lägre än vad den borde vara.

Om timkostnadsnormen omräknas med en debiterbar tid om 65 procent motsvarar detta en månadslön på 36 537 kr. Detta innebär att löneskillnaden i förhållande till andra aktörer i rättsprocessen i praktiken således är ännu större än vad som ovan redovisats.

Revisionstidpunkten för löneavtalet inom domstolsväsendet är den 1 oktober. Beräkningen avseende lönekostnaden i timkostnadsnormen utgår däremot från augusti månad varje år. Beräkningssättet innebär således en konstant eftersläpning för timkostnadsnormen på tio månader. Till detta kommer att regeringen vid fastställandet av timkostnadsnormen 2008 har beaktat kostnadsutvecklingen för de tre senaste åren. Detta har inneburit att höjningen av timkostnadsnormen blev lägre än vad den annars skulle ha blivit.

Advokatsamfundet anser inte att det är rimligt att de advokater som är verksamma inom timkostnadsnormens område skall behöva stå tillbaka på sätt som de olika revisionstidpunkterna avseende löneavtalen medför. Att regeringen dessutom valt att beakta kostnadsutvecklingen för de tre senaste åren vid beräkningen av timkostnadsnormen medför att advokaterna får stå tillbaka i ännu högre utsträckning.

Oaktat att rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet och att staten enbart finansierar en mindre del av advokat kårens omsättning sätter timkostnadsnormen ändå nivån på advokatens arvode i de fall som rättsskyddet tas i anspråk. Detta gäller även för en stor del av övriga ärenden inom humanjuridiken. De felaktiga förutsättningar som timkostnadsnormen bygger på får således mycket stora konsekvenser för advokat kåren. Ett sådant problem är att återväxten bland de advokater och biträdande jurister som arbetar inom humanjuridikens område är i det närmaste obefintlig.

1.2 Struktur och verksamhet

Metoden som Domstolsverket använder vid fastställandet av timkostnadsnormen utgår alltså från de allmänna advokatbyråernas kostnadsläge 1999, vilket omräknas med hänsyn till förändringar i kostnadsnivån. De allmänna advokatbyråernas verksamhet skiljde sig dock i väsentliga hänseenden från övriga advokaters förutsättningar för sin verksamhet.

De på allmänna advokatbyråer anställda advokaterna bar ej ansvaret för de med fri näringsverksamhet förbundna riskerna. Advokaten på allmän advokatbyrå tog ej någon personlig risk i verksamheten, utan hade bara förmån av ökade intäkter i form av andel i resultatet. Advokaten var anställd av en myndighet, advokatbyrån erhöll bistånd från Domstolsverket med bokslutsarbete, löneadministration, utbildning och arkivarbete m.m. Advokater anställda på allmänna advokatbyråer erhöll dessutom lön under utbildning.

De mest påtagliga skillnaderna är att de advokater som nu är verksamma inom timkostnadsnormens område driver näringsverksamhet med allt vad det innebär av bl. a. ekonomiskt risktagande. Advokatens oberoende innebär att advokaten är utestängd ifrån den trygghet som det innebär att vara anställd i statlig verksamhet. Advokaten är inte som domaren oavsättlig. Han saknar den anställningstrygghet som offentliganställda åtnjuter. Advokatens verksamhet är sårbar även i den meningen att advokaten ej åtnjuter den sociala skyddslagstiftning som anställda i vanlig mening gör. Vid sjukdom är exempelvis inte bara inkomstförlusten en realitet, utan likväl kostnadsansvaret och till yttermera visso bortfallet av klienter. Advokatverksamheten riskerar också kundförluster. Av kårens samlade kundförluster är cirka 38 procent att hänföra till familjerättsliga uppdrag. Advokaten är dessutom arbetsgivare och avsätter betydande tid till driften av sin rörelse. Vidare skall advokaten investera i bl.a. utbildning för sig och sin personal. Kompetenshöjning och utbildning är för advokaten i allmänhet såväl en kostnad som en intäktsförlust.

Sammantaget innebär detta att verksamheten som bedrevs vid de allmänna advokatbyråerna inte utgör någon lämplig jämförelse med den verksamhet som advokater verksamma inom timkostnadsnormens område bedriver. Detta oaktat att de subventionerade kostnaderna har återförts vid beräkningen.

Det kan särskilt anmärkas att Domstolsverkets modell för ersättningsberäkningen dessutom utgår från kostnadsutvecklingen inom staten. Denna är inte representativ för kostnadsutvecklingen inom den privata sektorn. Om timkostnadsnormen skall bibehållas anser Advokatsamfundet att modellen måste omarbetas. De faktorer som därefter skall ligga till grund för omräkningen måste hämtas ur statistik som svarar mot en för advokatverksamhet jämförbar kostnadsutveckling.

1.3 Försöksverksamhet utan taxa

Den kritik som Advokatsamfundet har riktat mot timkostnadsnormen vinner också stöd av den försöksverksamhet utan taxor som genomfördes 2003. Av slutrapporten från försöksverksamheten framgår bl.a. att beviljad ersättning avsevärt översteg de belopp som skulle ha utgått om taxan hade varit tillämplig. I 82 procent av fallen yrkade de offentliga försvararna ersättning med ett belopp som översteg taxan. Motsvarande siffra för målsägandebiträderna var 83 procent. En viktig omständighet att beakta i detta sammanhang var att domstolarna i 94 respektive 93 procent av fallen tillerkände de offentliga försvararna och målsägandebiträderna den begärda ersättningen.

Advokatsamfundets anser att resultatet av försöksverksamheten på ett mycket tydligt sätt visar att det nuvarande systemet med taxor, som bygger på timkostnadsnormen, inte fungerar.

2. Frågor för framtiden

2.1 Det fria advokatvalet

Principen om det fria advokatvalet framhölls redan av processlagberedningen, som uttalade att det är av vikt att den misstänkte får någon som han hyser förtroende för till försvarare. Vidare påtalades att om den misstänkte har föreslagit någon skall avvikelser från förslaget inte ske om inte särskilda omständigheter föranleder detta.

En obefintlig återväxt inom den del av advokatkåren som är beredda att företräda enskilda riskerar på sikt att urholka denna grundläggande och fundamentala princip om det fria advokatvalet som finns i vårt rättssamhälle.

2.2 Återväxt

Nettotillväxten inom advokatkåren 2007 var mycket låg. Totalt ökade kåren enbart med 29 ledamöter. Åldersstrukturen inom advokatkåren visar dessutom på en hög medelålder, vilket inom kort torde medföra ett stort antal pensionsavgångar (*bilaga 1-2*). Ett omfattande behov av nyrekrytering till advokatkåren föreligger således.

Antalet biträdande jurister har ökat kraftigt under de senaste tio åren (*bilaga 3-14*). Under senare år har tillväxten av biträdande jurister nästintill uteslutande ägt rum på de affärsjuridiska byråerna i Stockholm och till viss del även i Göteborg och Malmö (*bilaga 15*). Totalt arbetar i dag 1 557 biträdande jurister på advokatbyråerna. Av dessa arbetar 1 127 på de 50 största byråerna som alla, med något undantag, är renodlade affärsjuridiska byråer (*bilaga 16*). De 20 största advokatbyråerna, som alla sysslar med affärsjuridik, sysselsätter 60 procent av de biträdande juristerna (*bilaga 17*). På enbart de

tre största affärsjuridiska byråerna arbetar 31 procent av de biträdande juristerna (*bilaga 18*). Under de senaste tio åren har tillväxten av biträdande juristerna på de två största affärsjuridiska byråerna varit 500 procent.

Inom humanjuridikens område är återväxten bland de biträdande juristerna däremot i stort sett obefintlig. Inför den förestående generationsväxlingen är detta naturligtvis ett mycket stort problem. De villkor som i dag gäller för de advokater som är verksamma inom timkostnadsnormens område gör det omöjligt för de allra flesta advokater att anställa biträdande jurister. Detta har till följd att återväxten inom humanjuridiken, med några enstaka undantag, har uteblivit.

Resultatet av de av Advokatsamfundet genomförda Temo-undersökningarna visar också att andelen advokater som uppger att de huvudsakligen är verksamma inom humanjuridikens område har minskat för varje genomförd undersökning. Under 1999 var det exempelvis 42 procent av advokaterna som uppgav att brottmål var deras huvudsakliga inriktning. Motsvarande siffra för 2005 var endast 31 procent. Även andelen advokater som huvudsakligen arbetar med familjerätt har minskat från 38 procent till 22 procent under samma tid.

Detta medför att det inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att saknas erforderligt antal advokater som är beredda att åta sig uppdrag att företräda enskilda. I vissa städer är denna brist redan ett faktum. Det är därför mer än hög tid för regeringen att ställa sig frågan om detta kan accepteras.

2.3 Jämställdhet

Återväxten inom humanjuridiken är dessutom en jämställdhetsfråga, då många av de advokater och biträdande jurister som är verksamma inom timkostnadsnormens område är kvinnor. Exempelvis är 57 procent av dem som är verksamma inom familjerättens område kvinnor.

Av hela advokatkårens ledamöter är cirka 21 procent kvinnor. I åldersgruppen 30-34 år är dock andelen kvinnor hela 47 procent. Detta kan jämföras med övriga åldersgrupper, där fördelningen ser helt annorlunda ut. Enbart 22 procent av kvinnorna är delägare eller driver egen verksamhet. Av de biträdande juristerna är cirka 51 procent kvinnor. Antalet utexaminerade kvinnliga jurister överstiger 50 procent.

Utvecklingen går mycket långsamt och det är först i de lägsta åldersgrupperna som det finns en ökad andel kvinnor i advokatkåren, oaktat att såväl andelen kvinnor på universitetet, som andelen kvinnliga biträdande jurister har ökat betydligt.

2.4 Access to justice

Rättssäkerhet kräver finansiering. Statsfinansiella tillkortakommanden innebär begränsningar i den enskildes rättssäkerhet.

Advokatbyråerna omsatte 12 279 000 000 kr 2006 (*bilaga 19*). Några siffror för 2007 finns ännu inte fastställda. Med hänvisning till konjunkturläget under 2007 finns det dock anledning att tro att omsättningen har ökat betydligt. Detta kan jämföras med kostnaderna på rättshjälpsanslaget, som 2007 uppgick till totalt 1 454 794 000 kr.

Ytterst är frågan om vilken nivå timkostnadsnormen skall ligga på en kvalitetsfråga och en fråga om access to justice. Med beaktande av den nästintill obefintliga tillväxten av advokater och biträdande jurister inom humanjuridikens område kommer det att inom en inte alltför avlägsen framtid att saknas advokater som är beredda att företräda enskilda. Den skattefinansierade ersättningen är jämförelsevis så låg att unga nyexaminerade juriskandidater väljer att istället arbeta med affärsjuridik.

Vad som måste anses betänkligt ur rättssäkerhetssynpunkt är att advokater dessutom riskerar att inte få skälig ersättning för utfört arbete, som advokaten bedömt vara nödvändigt för att tillvarata klientens rätt. Ett exempel på en sådan konsekvens är att antalet advokater som väljer att åta sig endast privata försvar ökar. Vid dessa är advokaten inte berövad möjligheten att fullgöra sitt uppdrag nitiskt och med den omsorg som är nödvändig. Detta innebär att vi riskerar en utveckling där det är skillnad på möjligheterna att tillvarata sin rätt beroende av vem som blir misstänkt för ett brott.

Advokatsamfundet vill framhålla vikten av att staten - såvida den önskar värna om en fri och obunden advokatkår med hög etisk och professionell standard – skapar förutsättningar för att advokaterna ges möjlighet att verka inom humanjuridiken och inom ramen för denna verksamhet driva en lönsam rörelse. Frågan är således vad regeringen anser att rättssäkerheten får kosta.

2.5 Rätt till skälig ersättning för nedlagt arbete

Meningen med införandet av de nya reglerna om förbättrad kontroll av rättsliga biträdens ersättningsanspråk var inte att advokaterna skulle erhålla lägre ersättning för utfört arbete. Det kan dock ifrågasättas om detta inte har blivit fallet med hänvisning till det sätt på vilket Justitiekanslern har valt att utöva sin talerätt.

Advokatsamfundet tillåter sig att undra hur det kan vara möjligt för JK, mot tingsrättens bedömning, att med trovärdighet kunna uttala sig om vad som i ett enskilt mål kan anses utgöra skälig ersättning till advokaten. Något som framstår som ännu mer förundrande är att JK i stor utsträckning har fått gehör för sin talan i hovrätterna. Frågan är hur det är möjligt för hovrätten att enbart på handlingarna kunna bedöma advokatens arbete bättre än

vad tingsrätten har gjort. Motsvarande förhållningssätt går inte att återfinna i de ärenden då advokaten överklagar tingsrättens beslut om ersättning. Hovrättens motivering i dessa fall uttalar ofta att hovrätten saknar möjlighet att på den av advokaten åberopade utredningen avvika från den bedömning som tingsrätten har gjort.

Enligt Advokatsamfundets mening är det starkt betänkligt ur rättsäkerhetssynpunkt att advokater riskerar att inte får skäligen ersättning för utfört arbete, som bedömts nödvändigt för att tillvarata klientens rätt. Ersättningen till advokaten måste enligt samfundets uppfattning täcka en aktiv insats från advokaten. Detta för att klienten skall kunna garanteras den rättssäkerhet som denne måste anses ha rätt till i en rättsstat.

3. Advokatsamfundets slutsatser

Advokatsamfundet anser inte att nuvarande system med timkostnadsnorm är tillfredsställande. Även med bortseende från timkostnadsnormens storlek finns anledning att ifrågasätta systemet som sådant. Den stelbenthet som kännetecknar tillämpningen av systemet är av ondo. Det innebär bl.a. att effektivitet och yrkesskicklighet inte premieras. Advokatsamfundet anser att ett så starkt tidsbundet arvoderingssystem som det nuvarande inte gagnar effektiviteten. Tillräcklig hänsyn tas inte till kunskap, komplexitet, resultat, tvisteföremålets värde och utgången i ärendet m.m. Ytterst är det klienten som drabbas.

Ersättningsformen till advokater bör vara neutral i bemärkelsen att den ej har till syfte att subventionera undersysselsatta advokater. I dess nuvarande utformning utgör den emellertid istället ett redskap att underminera förutsättningarna att verka för de advokater som är sysselsatta med uppdrag utanför det affärsjuridiska fältet och då särskilt inom den traditionella humanjuridiken.

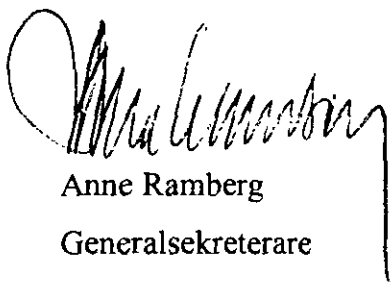
Advokatsamfundet anser att den huvudsakliga principen för ersättning till advokater istället skall vara att arvodet skall bestämmas efter skälighet.

Under alla omständigheter måste basen i timkostnadsnormen höjas. Vidare måste andelen debiterbar tid justeras till 65 procent. Den andel av timkostnadsnormen som avser lönekostnader för jurister måste också höjas så att den motsvarar i vart fall nivån för lägsta rådmanslön.

Om staten önskar värna om en fri och obunden advokatkår måste förutsättningar skapas för att ge skickliga advokater möjlighet att verka inom humanjuridikens område och inom ramen för detta arbete få skälig ersättning för nedlagt arbete. Ett system som tillgodoser rimliga krav på lönsamhet och som främjar ett effektivt arbetssätt måste skapas. En fri och obunden advokatkår som kan tillhandagå allmänheten med kompetent biträde i olika rättsliga angelägenheter är ett viktigt inslag i en rättsstat. För att trygga detta för framtiden krävs att regeringen nu omgående vidtar väsentliga förändringar.

Med vänlig hälsning

Anne Ramberg
Generalsekreterare